

Hymny, písně, legendy

**Fridrich
Bridel**

ČESKÁ KNIŽNICE

Vydávají Nadační fond Česká knižnice, Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.,
a vydavatelství Host

www.kniznice.cz

Ústav pro českou literaturu
Akademie věd ČR

Akademie věd
České republiky

Strategie AV21

Špičkový výzkum ve veřejném zájmu

Ediční přípravu svazku zajistil Nadační fond Česká knižnice za finanční podpory
Ministerstva kultury ČR.

Vychází za finanční podpory Ministerstva kultury ČR.

Publikace vznikla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné
institute 68378068 (ÚČL AV ČR, v. v. i.).

Při práci na publikaci byly využity zdroje výzkumné infrastruktury Česká
literární bibliografie (<http://clb.ucl.cas.cz>).

Ediční příprava a komentář Jan Linka

Vědecká redakce Petr Voit a Martin Valášek

Editor © Jan Linka, 2020

Commentary © Jan Linka, 2020

Music Transcription © Igor Angelov, 2020

© Nadační fond Česká knižnice, 2020

© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2020

© Host — vydavatelství, s. r. o., 2020

(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-0586-9 (PDF)

**ŽIVOT
SVATÉHO
IVANA**

Život svatého Ivana,

prvního v Čechách poustevníka a vyznavače, z historií sebraný a vysoce velebně důstojnému pánu, panu Matoušovi Ferdinandovi z Bilenberku, klášterův svatého Jana v Skále a svatého Mikuláše v Starém Městě pražském opatu, připsaný. S povolením vrchnosti vytištěný v staropražské Koleji blíž Mostu léta 1657.

Vysoce důstojný velebný pane, pane, milost a lásku Boží vinšující!

Zase¹ dnešního dne Vaší vysoce důstojné Velebnosti, a to z nejedné příčiny, ubírá se svatý host, měšťan, ano i domácí Bohu milý Ivan, a to svůj k svému. Že pak my jej Vaší důstojné Velebnosti jmenujem,² divu není. Váš jest, nebo na Vaší důstojné Velebnosti gruntech³ se vynachází, Vaší důstojné Velebnosti jest, nebo⁴ Vašnostiným pérem ozdobený. Vaší Důstojnosti naposledy jest, neb Vašnostiným nemalým nákladem pobořená a již právě na upadnutí hospoda svatoivanská,⁵ na pouští⁶ obydlí, se staví. Na Vašnostiných gruntech jest, nebo tam od starodávna slavného v Čechách prvního řádu svatého arcioctce Benedikta slavní a svatí předkové jsou uvedení. Vašnosti práci a pérem při korunování Jeho královské Milosti Leopolda, téhož jména prvního, jako nějaká novinka česká jest presentirován,⁷ z té své jednou jeskyně na světlo vyveden a jeho vysoce osvícenému a nejjasnějšímu královskému jménu s vinšováním při korunování všeho nejlepšího dobrého s náležitou uctivostí v latinském jazyku připsán jest. Aníž se tím obmezila ctižádost svatoivanských ctností a vyhledávání velikých skutkův Božích, předce se dáleji potahuje⁸ a všelijak se na to vynasazuje, aby se netoliko kamení, trámy, vápno a jiné k ozdobě chrámu Božího potřebné věci shromažďovalo, ale také ta jest největší starost a práce Vaší důstojné Velebnosti, aby se jak nejdříveji shrnuli, sebrali a vynalezli⁹ všechny i těch dobrodiní, divův a zázrakův průvodové,¹⁰ které Bůh všemohoucí skrze orodování

¹ zpět (k vám) ² věnujeme ³ pozemcích ⁴ neboť ⁵ dům sv. Ivana pro poutníky, tj. kostel

⁶ v pustinách ⁷ představen veřejnosti ⁸ stará, namáhá ⁹ našli ¹⁰ důkazy, svědectví

vzáctné a Bohu milé přímluvy svatého Ivana ubohým lidem v Skále ráčil prokázati a podnes ještě prokazuje. Ó by byli někteří živí, plnou bychom knížku hodnověrných svědkův měli, kteří by nám k doplnění této knížky velmi dostateční nápomocní byli!

Ráčil nám Pán Bůh brzy z toho světa pojití¹ ctihodného kněze P. Jana Hubacia z Tovaryšstva Ježíšového, muže dobré a zasloužilé v Městech pražských paměti, horlivého milovníka jak jiných, tak i slavné pouti staroivanské. Ten o mnohých divích vědomost máje, povídal, že mnozí říkali: „Ach, Pane Bože, já zase vidím, slyším, hlava mě nebolí etc.“ Ale všechno to v zapomenutí přišlo, že taková se v příběhy vojenské² dobrodiní nezaznamenaly. Vynacházejí se pomalu lidé, kteří vděčnější jsa, přijatá dobrodiní i přísahou dle obyčeje církevního potvrzovati se nezpečují.³ Jakož i bohda že potomkové naši v té věci bedlivější a vděčnější budou, naději jistou máme. Ne-pochybujeme i, že se svůj svýmu odplatí a svatý Ivan z nebe ctitele své též naplní žádostí dobrých věcí. Zatím nemalý užitek bude, když dá Pán Bůh, Vaše ráčí vysoce důstojná Velebnost vesele svýma očima spatřiti konec žádostivých práci svých, pěči a starosti, když přijde ten žádostivý a veselý milý všem dobrým, zvláště krajanům vinšovaný den, v němžto svatý Ivan, s pochválením Svaté apoštolské stolice, netoliko jen, jako až posavád v svém koutku, ale vůbec⁴ veřejně ode vši katolické církve po všem světě, náš první křesťan, krajan, obyvatel,⁵ soused,⁶ královská krev, udatný bojovník, zlých duchův odporník,⁷ světa vítězitel,⁸ krása pustin a Království českého ozdoba, více a víceji rozhlášen, ctěn a veleben bude.

Pán Bůh rač Vaši vysoce důstojné Velebnosti žádosti a začátky všechny skrže orodování svatého Ivana k vinšovanému konci přivesti.

Dátum v Staré Praze, v outerý před svatým Janem Křtitelem, to jest 13. kalendae julii,⁹ 19. dne června, léta 1657.

I. A. S. P.¹⁰

¹ odejmout ² během válečné doby ³ nevzpírají ⁴ zjevně ⁵ přichází s dočasným právem pobytu ⁶ osoba s plnohodnotnými městskými právy ⁷ odpůrce ⁸ vítěz nad světem ⁹ 13. den zbývající do počátku července ¹⁰ impresí, tzn. tiskárna, akademická, Stará Praha

Život svatého Ivana poustevníka

Svatý Ivan, nová sazenička a přespolní kvítek z Charvát rodem, syn krále Gestimula a Alžběty, právě toho věku narozen, když v charvátské zemi víra svatá katolická se štípila a rozmáhala. Největší jeho rozkoš byla víru Krista Pána rozšiřovati, modly páliťi, ďáblu vyháněti a zem vyčistiti. Protož radoval se, když mu oznámeno bývalo, že by vnově¹ byly modly ztroskotané² a pobořené a že lid k víře samospasitedlné³ se nakloňuje, již z mládí⁴ návěští⁵ dávaje, jakým bude někdy, že se ho zlí duchové obávati a před ním utíkati budou. Sifrida a Edvarda, dva bratry měl, o nichž když král věkem sešlý, aby jej v královských starostech zastali a k budoucímu království zvykali, na sněmě s dvořany svými rokovati měl, všem se Ivan zalíbil, jeho po panu otci za krále míti žádali a volili, příčiny⁶ dokládajíce, že toho důstojenství hoden jest pro svou horlivost, pobožnost, spravedlnost i pro jiné ctnosti, kterými se stkvěl. I povolán před rady královské Ivan, jaké zdání rad královských, ano i svého pana otce jest, vyrozuměl a nemálo nad tím ustrnul. Že by on to jho těžké měl na sebe přijíti,⁷ velice se zarmoutil, své bratry představoval a jejich hodnost,⁸ oni že by k tomu mnohém schopnější měli býti nežli on; ve všem že jest panu otci poddán, byť by těžké jakékoliv jiné věci poroučel, proti nepřátelům že státi, přes moře se plaviti, mnohé jiné těžkosti snášeti hotov jest, královská důstojnost že na něj příliš těžké břemeno, jemu navyknouti že nikoliv nemůže.

Dále dokládal i jiné mnohé rozličné příčiny, totižto že on jiný oumysl má, jiného krále že miní dvořanem býti, toho totižto krále, jehož království nebude konce. Vzav zatím od krále laskavé odpuštění, bera sobě na rozmyšlenou, v soukromí sám sobě zanechán, nemalou půtku⁹ počal snášeti — z jedné strany, zdali má svět opustiti, aneb ne? Aby opustil, mnoho se nacházelo důkladův,¹⁰ též nemálo, aby se pana otce nespouštěl, paní matere nermoutil. Těžké myšlení na srdci, půtku větší v svém svědomí cítil. Naposledy z vnuknutí

¹ nedávno ² rozbité ³ k víře, v níž jediné je spása ⁴ od mládí ⁵ znamení ⁶ důvod

⁷ přijmout ⁸ svým bratrům a jejich významu dával přednost ⁹ strádání ¹⁰ příčin

Božího a z návěští bezpochyby anjela strážce láska Boží lásku k světu, k tělu, k marnostem, ano i k rodičům vypudila. Rodičové, přátelé¹ i jiné všechno že smrtedlné jest, časné² a pomíjející, proč by se s nimi s většími zásluhami neměl jednou rozžehnati, s nimiž je smrt rozloučí a rozvede? Čest a důstojenství že jen jsou marnosti, dejm, pára, okamžení, jako i rozkoše; mnohém lepší Boží rozkoše býti, které ne tělo, ale duši obveselují, věčně trvají, svědomí čistí, pokoj dodávají.

Mnohé jiné semotam půtky byly. Marnosti nejvíce zdržovaly a na překážce poněkud byly. Ivan všechno s pomoci a milosti Boží naposledy přemohše, láskou Boží lásku světskou, bohatstvím, rozkošemi pohrdal, umínil sobě pevně v svém předsevzetí zůstatí, proti všelijakým nástrojům³ nepohnutedlným se ukázati. Zatím král a dvořané na tom jednosvorně a jednomyslně zůstali, aby Ivan čekancem⁴ království charvátského jmín a držán⁵ byl, ano den jest vyrčen, v němž se všechno království mělo shrnouti,⁶ aby Ivana netoliko volili za krále, ale i korunovali ke dni určitému. Ivan na procházku vyjeda, co jest učinil, dále uslyšíme.

Utíkání Ivanové ode dvoru

Po vyřízení sněmu královskému synu Ivanovi lhůta propůjčená, aby si usmyslil a odpověd, zdali má býti královským nápadníkem, od sebe vydal, přitom i jiné poctivé kratochvíle jemu propůjčené jsou.⁷ Mezi jinými zvolil sobě myslivost jako tu, která by jeho oumyslu nejvíce sloužila.

Pročež do lesa pospíchají myslivci, vyžlata⁸ ouprkem se valí, slovem nic opuštěno nebylo, co by k radosti nesloužilo, všecko královskému synu k vůli se strojilo, aby budoucímu králi noví dvořané i staří se zalíbili. K tomu i den určitý s svými osudy táhl, i syn veselým se ukázav, smutku znamení na sobě znáti nedal, nýbrž vesele dvořanům a myslivcům svým pruty,⁹ háje a lesy vyměřil, kde

¹ příbuzní ² dočasné ³ působením, úkladům ⁴ následníkem ⁵ jmenován a titulován

⁶ shromáždit ⁷ jemu na počest jsou konány i další zábavy ⁸ menší lovečtí psi ⁹ pole

by měli honiti, vynímaje sobě jistou stranu, na kterou žádnému z lovců nedopustil se obrátiti, s tím oumyslem, aby když oni různě se rozběhnou a pána svého opustí, on mohl k svému předsevzetí a k zdávna žádostivému konci přijíti. I poštěstilo se, že myslivci, když zvěř hledají, pána potratili,¹ co dříve nebylo znamenáno, až když se domu s zvěří navracovali, ale bez pána. Nebo pán zatím jsa v pustinách a od lidí vzdálený, sám k sobě přijda, toto aneb k němu podobné rozjímání a rozmlouvání činil: „Ej, již sami jsme, co jsem dávno na mysli měl, abych Bohu sloužil a pokání činil. Díky Pánu Bohu! Přišla ta šťastná hodina, že mohu nebezpečnoství ujiti.“ Takto sobě sám v lese rozjímal:

Rozjímání k víře podobné všech těch, kteří opravdu se miní s světem rozloučiti

Měj se dobře, světe, an v tobě nikdá dobře není. Měj se dobře, jen jest v tobě samé hoře, daremní tvá naděje, darmo lákáš, darmo vábíš, darmo jest na třtinu se spoléhati. Sláva — tráva: vadne, chřadne, všecko větrí² jako v povětrí.³ Trůny i koruny padají, klesají. Prší, srší růže kůže.⁴ Mineme, hyneme.

Měj se dobře, světe! Nic stálého přítomného, nic není tvého. Co jest bylo, již minulo, co nastává, nepřestává. Nic neleží, všecko běží. Co přítomného, to není tvého, co budoucího, to jest cizího. V krátké chvíle jest po síle. Co dlouhého, nic není stálého. Co jest rozkoš? Jen jako koš plný vody, plný škody, vždycky⁵ teče, pryč uteče. Co jest zboží?⁶ Starost množí. Stříbro, zlato jest teneto,⁷ které vábí, i hedbáví, až tě zbaví tvého zdraví. Jsi nečistý, nejsi jistý ani hodinky. Jsou bublinky, přípovědi,⁸ to všickni vědí.

Měj se dobře s svými, všecken škodný, jsi podvodný, vše přijímáš, vížeš, jímáš, nepropouštíš, neodpouštíš, jsi ukrutný, velmi smutný, loupíš, pálíš, blátem kálíš, bereš, kradeš. V tvých ústech lež. Bloudíš,

¹ ztratili ² zvětrává ³ ve vzduchu ⁴ kožní nemoc ⁵ pořád ⁶ majetek ⁷ past ⁸ sliby

soudíš. Tvé pře bez ortele¹ tepeš cele, zdali vinné neb nevinné, nic nevšímáš, lid morduješ a lomcuješ, pochováváš, zahrabáváš bez lítosti, útrpnosti. Zde radosti bez žalosti není žádné a pokoje bez rozbroje, ani lásky bez tý války, neupřímnost a nesvornost, podezření, pohoršení, hněv i závist, strach, nenávisť, hojnost s statkem, s nedostatkem, odpočinutí, oddechnutí. Není kázně ani bázně, žádný věrný bez poškrvny, žádného jmění bez zlého svědomí, povolání bez naříkání, není přátelství bez ošemetnosti.

Měj se dobře, při tvém dvoře není dobře — věčné hoře. Co připovídáš, se neohlídáš, kdo tobě slouží, nic nevyslouží — služba bez dání, bez vykonání a přípověd, ta jest co led — bez odplaty hrozí katy. Pochlebujes, zahubujes, vyvyšujes, ponižujes. Pomáhání k oklamání i to ctění jde k zlehčení i půjčení bez placení, pokutování bez slitování, místo platu dadí² katu.

Měj se dobře, světe, potentáti, jenž se klátí, a mocnáři dolu se sráží a nehodní bývají hodní. Kdo vysoko, padá hluboko, zpronevěřilý bývá milý, tito milost mají, věrní se však tají,³ v koutě sedí, na se hledí. Chudým bere, šklube,⁴ dere a po zlatým dá bohatým. Bývá vůdce každý škůdce, vinným lhůtu,⁵ nevinným psotu, propouští zločince, mění mince, způsobilé zahání, nezpůsobilé chrání, nevděčným všechněm, lživým se důvěří, všechno věří. Lidé věrní a upřímní nic neplatí, všechno tratí, každý činí, co se líbí. Co by slušelo, to se zavrhlo.

Měj se dobře, světe převrácený a zmatený! Každé ctnosti jdeš naproti, převracuješ, mantyruješ,⁶ nic vlastními jmény svými nenazýváš, než přezdíváš (neb srdnatí slují kati) bázlivého opatrného, zmužilého vraha zlého, nezbedného⁷ bedlivého, lenivého pokojného, slavný — mrhač, muž — utrhač,⁸ skupec⁹ — mírný,¹⁰ tlampač¹¹ — mluvný,¹² mlčelivý — pošetilý a smilníka máš za reka a galána¹³ za dvořáka,¹⁴ mstitedlného¹⁵ horlivého, trpělivého za sprostného,¹⁶ věc nebernou¹⁷ dáš za bernou, když prodáváš, oklamáváš, co živého,

¹ rozsudku ² dají ³ skrývají ⁴ škuje ⁵ úlevu, poshování ⁶ předstíráš ⁷ vzpurného

⁸ pomlouvač ⁹ lakomec ¹⁰ řádný, uměřený ¹¹ žvanil ¹² výřečný ¹³ svůdníka

¹⁴ zdvořilého, gentlemana ¹⁵ pomstychtivého ¹⁶ prostáčka ¹⁷ neplatnou

to lživého. To vykonáváš, že oklamáváš. Kteří tě uctí, těm přidáváš cti. Připovídáš,¹ nevím, kdy dáš moc a slávu, marnou chválu. Nepokojným a nevolným dáš naději o rozbroji, vysokomyslným a vznešeným panskou milost, služby hodnost a nedbalcům a mrhačům připovídáš ouřady a lakomcům poklady, břichopáskům a světákům rozkoš novou, než jízlivou,² nepřátelům i přátelům pomstu, nesvornost i ošemetnost,³ zlolejčům tejnost,⁴ dvořákům příznavost, mladým léta, vojákům města.

Měj se dobře, věčné hoře, pravda jistá nemá místa a nevinnost i všechna ctnost pryč odešla, daleko zašla. Kdo s tebou mluví, nic se nedomluví, kdo se důvěří, ten nic nevěří, kdo následuje, ten se ztrácuje, kdo se tě bojí, ten neobstojí, kdo tě miluje, ten vzácný sluje, kdo opovrhá, ztracen bývá. Zlost se rozmáhá, nic nepomáhá žádné daní ani rozdání, služba prokázaná za nic bývá počtená,⁵ slova přívětivá bývají lživá, věrnost zachovaná nebývá šacována,⁶ žádné přátelství nebývá bez lsti. Žádného nešanuješ, všechny všudy zohavuješ, každého zahanbujeteš, každého potupujeteš, nic si nevážíš, každého kazíš, každého zprzňuješ, každého zlehčuješ, na žádného zpomínáš, na všechny zapomínáš. Cokoliv v tvém domě vůbec⁷ i v soukromě, všudy naříkání, kvílení, plakání. Jestli někdo vejská, hned si zase stejská, každý konec béře, smrt tluče na dvěře. Kdokoliv se učí, trápí se a mučí, u tebe nic není, jen nenávidění až do usmrčení. Tobě rozprávěti — pravdy neviděti, všechno milování jde až do zoufání i tvé kupování jde na obírání. Prosití do klamu, až smrt zacpá tlamu. Ó světe nehodný, každému jsi škodný, všechny hned napořád, každý trápíš věk, rád. Kdo ti od dětinství slouží, od mladosti, ten v zapomenutí stráví své dětinství. Pověz, jaká mládež? Neni-li zlost krádež, běhání, skákání, mrzké tancování přes ploty, přes louky, přes pole, přes hory i doly, v rovině, v oudolí, přes lesy a háje, buď března, neb máje, v sněhu, dešti, v čase, v větru i v nečase? Mužský věk v kopání, vorání, v kovu dobývání, kamení tesání, v stavění lešení, v štípení,⁸

¹ slibuješ ² jedovatou ³ úskok, lest ⁴ nactiutrháčům anonymitu ⁵ pokládána

⁶ doceněna ⁷ veřejně ⁸ sadařství

sazení, v divným pracování a přemýšlování. Praktiky¹ i rady, starosti i zrady, v koupi i prodaji všichni pravdu tají, buď v soudu, neb v sváru, i v rovnání, v odporu. Vikle se hlava, vadne jako tráva, krátí se duch, vychází puch, všečen ztuchlý, kratší, opuchlý, tvář svraskalá, shrbená postava, tmělé oči i pobočí, sám se třese jako v lese, sám churavý, nic nezdravý, sluch se tratí, zrak se krátí. Vzdechá člověk na každý věk, líný, slabý, nejse zdravý, sám se vrtí hned až k smrti.

Měj se dobře, světe, v tobě se všecko plete, zločincové, zlodějové, an ode dne každodenně se stínají, utrácejí, zákeřníci,² palečníci³ v něm se čtvrtí, jiní mrtví, loupežníci, vražedníci se stínají na plány⁴ a kacíři na hranici, na šibenici křivopřísežníci, malí, velicí, ti se pokutují, oni vylučují, též i ven vyhánějí. Jeden pláče, jiný skáče, jeden při dvoře, druhý nahoře. Žádné míry, žádné víry. Ty se mne spustíš, ty mne opustíš. Měj se dobře, tělo, tobě se hovělo, povím můj oumysl, v krátký uvedu smysl. Nechť se stará, kdo jest z světa, já myslím na věčná léta.

Na ten a takový aneb k tomu podobný způsob toužíc⁵ v lese Ivan, zdaleka *vale*⁶ svému panu otci a své milé paní mateři zpívaje, jsa vesel, bezpečněji pokračoval dáleji a dáleji, na to mysle, jak by Bohu nejlépeji v soukromí a krom lidí mohl sloužiti. Bylo mu to mílo, že jemu poddaní jeho korunu královskou a berlu⁷ strojí, a on že již těmi o zem hodil, jako i vši pejchou a marnostmi světskými, ale aby ozdobným královským rouchem prozrazen nebyl, šatstvo s žebráky profrejmářčil,⁸ bohaté a nákladné v velmi špatné a chatrné, co mu nemálo posloužilo, nebo⁹ jak byl doma křik vzešel, že královský syn a nápadník v lesích byl pobloudil a že se s myslivci domu nenavracoval, dva jeho bratří spolu s jiným komonstvem¹⁰ ihned po něm se pustili, aby nalezše, zase domu ztraceného přivedli. Ivan, ačkoliv podál byl odšel, nicméně nemohl se před těmi vyžlaty ukrýti, aby nebyl prozrazen. I našli bratří bratra svého, však protože i šaty,

¹ pletichy ² lupiči ³ paliči ⁴ pranýři, popravním místě ⁵ stěžovav si ⁶ sbohem (lat.)

⁷ žezlo ⁸ vyměnil ⁹ neboť ¹⁰ služebníky na koních

i obličej byl svůj proměnil, jej nepoznali. Hleděli sice bratří na bratra, známí na svého, ale působem předně¹ Božím svojí svého nepoznali, s ním se tehdy rozžehnavajíc odjeli, on však dáleji a dáleji do hustých lesův se pustil.

Svatý anděl vůdce

Když se tak vesele s světem loučí a žehná náš odběhlec² a pocestný svatý Ivan, Bůh milosrdenství a všelikého potěšení nechtěl opustiti svého milostníka, nýbrž an se nikdy štědrosti předčiti nedá,³ poslal svého posla (bezpochyby anděla strážného), který by neznámého⁴ a nepovědomého míst a cest provísti mohl. Ta jest Boží povaha a ten obyčej, aby kdo pro Boha věci tyto pomíjející opustí a na něho se spolehne, on se neodtrhne, nýbrž on sám vůdce, on sám strážný, on opatrovníkem bude. Svědek jest toho onen svatý arciootec Abraham (ať jiné Nového zákona svaté pominu), když jest vyšel z Ur Chaldejských, svědek též i Jákob, který s andělem zápasil, svědek Tobiáš, který dokládá, že jest požehnaný Bůh, který vyvedl, provodil a zase domu doprovodil Tobiáše mladšího otci svému. Tentýž Bůh neopustil svatého Ivana, doufajícího v sebe, ale z charvátské země po pustinách, po lesích, polích, oudolích, rovinách samotného nezanechal, než tovaryše mu zjednal, který by ho na cestě tak dalece chránil, opatroval i těšil.

Může tu každý pomysliti, jakou radost Bůh připravil těm, kteří vyhledávají ho, a kterak jest týž Pán duši naplnil dobrými věcmi a potěšením duchovním, že mu nic drsnatého, nic těžkého, nic smutného se nezdálo býti na té tak daleké cestě. Nebo⁵ anděl Páně cestu nerovnou zarovnal, tvrdou změkčil, byl v horku stínem, v unavení posilněním, v dešti střechou, v zármutku a v tesknostech těšitelem. On hospodu, on noclehy, on jídla vyhledával. Blahoslavený, o kterého se Bůh stará! Vesele poskakoval sobě svatý Ivan, nebo pro Krista

¹ především ² odpadlík ³ a protože nikdy není předstížen ve štědrosti ⁴ neznámého
⁵ neboť

vyvolivše chůdoby, bohatství a jeho břímě zavrhl, že mu nic loupežníci neměli vzítí, starosti neměl, že ho Bůh vychovával, o nic se nestaral tak tehdy lehce proto, že chudý, a vesele proto, že vedením Božím kráčí a vychází z domu svého, do země své zaslíbené a zřízením Božím předzřízené, do země cizí a daleké, všudy sebou Boha svého maje a jeho anděla. Všudy tomu vlast bývá, všudy dobře, kde dobré svědomí a život nevinný.

Hrozná bezpochyby byly pustiny, strašlivé pouště, a to proto, že téhož času, když vůkol všickni téměř pohané a neznabohové byli lidé, zlí duchové, jimž se oni klaněli, v lesích, v hájích etc. větší svou moc a nešlechtnost provozovali. Nic se toho nebál svatý mládenček, nedal se přestrašiti zlým duchům, který měl Ducha Páně při sobě. Mohly i jiné krajiny tak strašlivé býti, nejvíce však země česká, která všechna modlám a zlým duchům byla oddána za knížat pohanských. Z nichžto když do země naší Ivan vcházel, správu nad zemí držel Neklan, za jeho času mnozí byli v Čechách věštcové i věstkyně, baby čarodějné, jak Hájek v listu 53. dokládá, nepochybně též i mnoho zlých duchův, kteří po horách, po lesích své obydlí a kratochvíle mívali, jim o budoucích příbězích podlé tohoto běhu povídali, odpovědi dávali, nimiž sobě pocty zejskali, aby je ctili a v své mocnosti¹ měli. Že pak již Božím řízením jejich panování k konci se chejlo a že měla česká země se jako jiné od těch škůdcův vyčistiti, předchůdce nám nějakého poslati ráčil, nového svatého Jana, který by přistrojil a připravil cesty Páně a jeho svaté víře, aby on posty, modlitbami, tryzněním těla uprosil u Pána Boha Čechům světlo ono svaté víry. Vedením Božím svatý tento jako slunce z rána vychází, tak on paprsky své vyjevil. Sám ho tehdy anděl Páně z Charvát do Čech vede, až na ona místa přišel, na které někdy ono charvátské před nim kníže Čech s Lechem, bratrem svým, se před několika léty, totižto léta Božího 644., vypravil. Bezpochyby jistě v tom zřízení Boží, aby kteří první do těchto lesův a míst z Charvát české jméno přinesli, zase nový křesťan první, též národ od ďábelských oukladův, kterých

¹ moci

před léty celá tato krajina naplněná byla, chrániti mohl, sem jest se odebral okolo léta Páně 853., po vyhlášení za kníže české od lepotův¹ a starších Neklana, syna Křevomyslova, snad toho roku, když se Neklanovi Hostivit narodil (proto tak nazván, že maje poutivé² radovánky, hosti své vítal — Hájek 48). Slušnější a náležitější by bylo, kdyby vlast naše, česká zem, byla z Charvát na poušť naši přeneseného hosta přivítala. Svatý pak Ivan maje před očima obydlí své a své skály od anděla ukázané, se vši radostí v této aneb jiné k těm podobné slova je přivítal:

Vítání pustin a hor svatoivanských

Ví - tej - te, pus - ti - ny, v nichž - to sám je - di - ný
 Ví - tej - te, pus - ti - ny, v nichž - to sám je - di - ný

bu - du pře - bý - va - ti, Bo - hu dě - ko - va - ti.
 bu - du pře - bý - va - ti, Bo - hu dě - ko - va - ti.

Vítejte, pustiny,
 v nichžto sám jediný
 budu přebývati,
 Bohu děkovati,

- 5 že mne vysvobodil,
 když jho světa shodil,
 přetrhl³ Pán veliký
 všechny marné pletky.

¹ předáků ² na svou počest ³ zarazil

Pán můj — velký mocnář,
všeho světa císař, 10
jeho komorníkem
budu, služebníkem.

Budu i knížetem,
pánem neb hrabětem, 15
budu dvořánem,
nejvyšším kanclířem,

neb jemu sloužiti
jest království míti —
každý člověk svatý 20
má jeho klíč zlatý.

Jeho tejná rada,
co má duše žádá,
co jen budu chtíti,
všechno budu míti.

Ó samotné hory, 25
mého Pána dvory,
vaším dvořánem
budu, měštánem.

Ó poušť roztomilá,
měs neomejlila! 30
Ó bez hluku místo,
budeš mně za město!

Hájové, lesové,
krásní pahrbkové! 35
Ten váš obširný plac
bude mne za palác.

Vítej, širé pole,
vítej i oudolé,
u vás budu stálý,
40 přijměte mne, skály!

Utěšený kraji,
v tobě jako v ráji
milé oddechnutí
i odpočinutí.

45 K toběť unavený,
ó dome kamenný,
z světa se ucházím,¹
nový hrad nacházím.

Vítej, můj pokoji,
50 odpočnu po boji,
svět má velký rozbroj,
zde jest stálý pokoj!

Vítej, má jeskyně,
tys má přítelkyně,
55 v této já zahradě
budu jako v hradě!

Vy moje úpění
poslyšte, dychtění,
vám oznámím směle,
60 že k vám jdu vesele.

Bez ošemetnosti
zde, v mé samotnosti,

¹ uchyluji

bez světa, bez křiku,
všelikého hříchu

k Bohu volám zticha, 65
vylévám i ducha.
Když vylévám ducha,
Pán půjčuje ucha,

hned bez zatlučení 70
dává vyslyšení,
se vší paciencí¹
dává audiencí.

V této zelenosti 75
jest nové království,
zde mám zlaté berly,²
drahé také perly.

Vítejte, stromové,
moji příbytkové,
královská stolice
budeš, borovice! 80

Vítejte, kamení,
mé milé ležení,
nebo³ mně za oltář
budete neb polštář!

Vítej, ó studnice, 85
budeš má vinice,
připíte bez škody
křišťálové vody!

¹ trpělivostí ² žezla ³ neboť

Vítejte, mé vody,
90 netřeba nádobí,
když vás budu mítí,
kdy chci, budu pítí!

Vítejte, hájové,
obydlí májové,
95 vítejte, smrkové,
moji příbytkové!

Kam mne cesta vede,
budete sousedé
moji, i ty, má zvěř,
100 kamkoliv chceš, se beř!

Nic se nelekejte,
se mnou přebývejte,
ó měšťané druzí,¹
neb aspoň podruzí!²

105 Vítej i má laňko,
ó má hospodyňko,
tobě má jeskyňka
otevře okýnka!

Vítejte, lahůdky,
110 mé milé jahůdky,
co vynáší pole,
bude na mém stole!

Vítejte, byliny,
bukvice, maliny,

¹ přátelští ² podnájemníci

vámi se budu pást, 115
buďte mně za postpást!¹

Čím Bůh svou zvěř krmí,
budou mne pokrmy,
to mé hodování
bude, radování. 120

Ó milé pustiny,
sladké samotiny!
Ty pak, milá skálo,
nemáš zboží² málo!

Nechť kdo chce, má práci 125
při panském paláci,
stoje na klouzavém,
na místě vrtkavém.

Ó místo mé milé,
tys má kratochvíle,³ 130
zde bydlí samá ctnost
a sestra nevinnost.

S žádným nechci být znám,
dost, že zná Pán Bůh sám,
jemu se poroučím,
s světem se pak loučím. 135

Odtud po všechen čas
nenavrátím se zas,
neb zde se položím,
zde mé kosti složím. 140

¹ dezert ² majetku ³ útěcha

S žádným neproměním
obydlé, nezměním,
zde mé oddechnutí
i odpočinutí.

145 S knížaty a s pány,
s měšťany, zemany,
s císařem i s králi
neproměním skály.

150 Ti se smrti bojí,
kteří v světě stojí,
jiným všem jsou známí,
sobě však neznámí.

155 Zde můj bude kostel,
mé lože, má postel,
když složím nádobu,¹
zde chci jít do hrobu.

160 Když můj život skonám
a práci dokonám,
ó skálo má, z tebe
potáhnu do nebe.

Poslyšte poslední,
všichni lidé bídní,
IVAN všechněm v skále
vinšuje vám VALE!

¹ tělo

Půtka s ďábly zlými

Vešel tehdy Ivan, muž Boží, do Čech, a oblíbiv sobě místo a obydlí své v krásném a hlubokém oudolí při jedné vysoké skále, z kteréž silný pramen vody teče, vedením anjelským, který jeho do té skály přivedl, a aby tu zůstal, rozkázal. Když pak dvě léta v tom příbytku veliké a nesnesitelné protivenství od zlých duchův trpěl, a od nich jako přemožen jsa, odtud odcházel, aby jiné našel obydlé, i potkal se s nim svatý JAN Křtitel, a řekl jemu: „Ivane, kde jdeš?“ I odpověděl: „Zlí duchové mně tu bydleti nedají, půjdu a někde jinde bydleti budu.“ Dí on k němu: „Navrať se zase.“¹ A dal mu kříž, aby nim žehnaje, zlý duchy odtud odehnal. I učinil tak a navrátil se, maje víru v Pánu Bohu a v slovích křtitele jeho svatého Jana. Toť oni na něj vzhledávajíce, z té skály hroznými hlasy křičeli, pravíce: „Ivane, nechod sem, neb my tuto svou lázeň a příbytek máme.“ I nesl on kříž před sebou, a oni všickni utíkali. Jediný toliko a nejlítější odjíti nechtěl, do skály se vtačil, na něho velmi škaredě hleděl a hrozně křičel, i ústa svá otevřel, jako by ho chtěl pohltiti. I přiblíživ se k němu svatý Ivan, kříž od svatého Jana sobě daný vhodil do jeho hrdla, a on ještě větší a hroznější křik učiniv, uprostřed této celé skály díru udělav, v okamžení ven vyletěl, za jinými se přeč odebral.

Po půtce ďábelské jiné mu nastávalo potýkání od pastýřův a nevážných² sedlákův, nebo od nich postížen jsa v jeskyni, hlavu, na kterou bezpochyby zaměřovali, do skály, an mu ustoupila, schoval, od nich pokrvavený na kameni se posadil, který jeho svatou krev až podnes zachovává, měkčejší než lidé, a s velikou vážností ctěná bývá.

Horlivá modlitba svatého Ivana

Největší práce Bohu oddaných bohomyslných mužův na poušti jest s Pánem svým rozmlouvati a jako s králi dvořané, tak oni s svým Králem a Pánem všeho světa skrze modlitbu audiencií vyhledávají. Právě svatí jsou komorníci, jímžto modlitba jest znamení jako nějaký

¹ zpátky ² nestydatých

zlatý klíč, nímžto oni nebe nebo zavírají, nebo otvírají, a hojných pokladů od štědroty Boží nabývají. Takové obcování měl¹ onen první pustin obyvatel svatý Jan Křtitel, po něm svatý Pavel, první jeho následovník, jako i svatý Antoň celé noci od západu až do východu v té bohomyslnosti trval, tak i jiní od lidí proto se vzdalovali, aby Bohu častěji skrze svatou modlitbu se přibližovali. A co by medlé² jiného celý dny a noci mohli vděčnějšího a podstatnějšího činiti jako s Bohem obcovati? Líbezná jest věc milým svatým Božím o svém Pánu mysliti, jeho slova rozjímati a v srdci zachovávat. Svatýmu jistě Antoňovi celý tento svět knihou byl, v nížto on všemohoucnost Boží a přítomnost svého Stvořitele v jeho tvoru čítával a sobě rozpakoval.³ V týž kníze, v tvoru totižto Božím, svatý Ivan každodenně i každoročně čítával, z ní vždycky rozjímal, aneb o Bohu, aneb s Bohem jednal. Oltář jeho kříž, kostel jeskyně, obraz⁴ Boží přítomnost, podnoží tvrdá skála byly. Na tý skále svatý náš královský poustevník před svým vítězným křížem jako před oltářem padna na svá kolena Velebnosti Boží se klaněl a modlil a ducha svého vyléval. Jednák chvály Boží vypravoval, zase o nebeské slávě všem vyvoleným připravené rozmejšlel, opět kterak za zlé činy zatracencům muky pekelné na věčnost jsou zhotovené, jak smrt jistá a nejistá — jistá, že umřeme, nejistá, že kdy, nevíme. Jak přísný poslední soud! To jeho čtení, to myšlení, to rozjímáním, v nichžto tak horlivě se cvičil, že i na pokrm, i na nápoj, i na tvrdost země zapomínal. Mezi tím Bůh všemohoucí na budoucí památku horlivého svého modlitebníka a orátora to místo novým zázrakem obdařiti ráčil. Nebo ten kámen, na kterém klekával a tak se horlivě modlival muž Boží, tak se obměkčil, že šlepeje svatého muže tu v sobě zachoval a jako vosk pečet, tak on nohy jeho, kde stával, a kolena, kde jest klekával, znamení v sobě schoval. Jak se tehdy horlivě Bohu svému modlival, kdyby jiného znamení nepozůstávalo, z toho samého poznat se může, že samé šlepeje noh a znamení kolen, které se až podnes ode všech spatřují, vysvědčují. Na to znamení a týž šlepeje léta Božího 1653 Jeho Milost císařská Ferdinand IV.,

¹ takto jednal ² tedy ³ přemýšlel ⁴ socha

římský král, toho času uherský a český, na témž kameně na své královské kolena pokleknouti a Bohu se jest pomodliti ráčil.

Svatý Ivan dobrým se za zlé odměňoval, nebo¹ jednomu z nich hovád-ko zapůjčené churavé zase zdravé navrátil, a až podnes v té skalině Pán Bůh divné věci působiti ráčí, že mnozí nemocní na bolest hlavy uzdravení bývají, jakž se již někteří divové vyhledávají.

Laňka hospodyně

Divný jest Pán Bůh v svatých svých, a zvláště v těch, kteří svou nevinnost na křtu svatým přijatou žádným větším aneb smrtedlným hříchem nezprznili a bez ouhony na tomto hříšném světě živi byli, ve všem jako Pánu svému Bohu poslušní Božským příkázáním. Nebo když oni Bohu poslušní jsou, Bůh zase se jim odměňuje, a jako Adamovi, dříve nežli rozkaz Boží přestoupil, jim životčichy podrobuje. Tak náš Ivan jako nějaký první Adam v svém ráji Pánu Bohu živ pobožně jsa, toho též daru a dobrodiní Božských zasloužil. A ačkoliv mnohým svatým rozličná jest od Boha moc dána, že oni jako nějací tohoto světa páni a králové rozkazovali živlům, horám, zvěři, bouřkám, vlnobití, však nemalou moc náš svatý Ivan jest nabyl, nebo z povětří moci svatého Kříže ďábly jest vypudil, skály mu se měkčily, kamení voskovělo, voda též jemu na službu hleděla, ano i nerozumná hovádka² jemu se poddávala. Čijí³ ony svatost svatých lidí, nejvíce těch, kteří od lidí vzdálení po pustinách a po horách Pána Boha vzývají.

Mnohokrát čteme v historiích,⁴ že lev, divoký vepř, nedvěd,⁵ vlk, jelení tak okrotli, že svatým povolní a jako slouhové posluhovali. Svátý Fructuosus nedvěda bratra svého nazýval a stádo svých ovčiček jemu k opatrování poručil, aby je na pastvu hnal a zase domu doprovodil. Mnohým svatým poustevníkům lvové sloužili. Někteří životčichové též nějakou útrpnost spolu s svými svatými měli. Kůň jistě svatého Kolumba smrt oplakal a laňka od téhož svatého obráněná

¹ neboť ² dobytčata ³ cítí ⁴ v legendách ⁵ medvěd

proti psům, vděčnou se za to dobrodiní ukázala. Byli též mnozí svatí od zvířei vykrmení. Má francská zem svého svatého Jiljího, má též naše česká svatého Ivana, oba tito byli od laňky vychováni.

Má Bůh Otec všeho tvorů¹ velikou péči o své milé poslušné dítky, má též i svou čeládku, kterou rozsílá, aby své krmili, jako svatému Eliášovi poslal havránka, aby jemu jistého času chléb nosil, jako i v Novém zákoně svatému Pavlovi, prvnímu poustevníkovi, a svatému Antoňovi po témž ptáku jako služebníkovi pokrm jest odeslal. „Naposledy² nikdy jsem neviděl spravedlivého opuštěného, ani jeho símě³ hledajícího chleba.“ Ale ty, které svatě vychovaly, zvířátka, také někdy byly Boží vyžlátka,⁴ které své vyslídily a lidem vyzradily. Tak svatého Arnulfa vlk zase k tomu městu, od kterého, aby biskupem nebyl, utíkal, přivedl, a jako do rukou dodal. Množství zvířat u cely svatého Florentia shromážděných králi Dagobertovi téhož svatého vyzradily: v našich českých lesích jelen aneb laňka dvě knížat, Oldřicha k svatému Prokopu a Břetislava k svatému onomu divnému⁵ muži Guntýřovi, přivedla. Jak náš svatý Ivan jest vyjeven, uslyšíme, když dříve jeho úpění, toho polesního slavička, uslyšíme:

Řebříček do nebe

Dychtění po nebi svatého Ivana

The image shows a musical score for a song. It consists of two systems of music, each with a treble and bass staff. The first system has the lyrics: "Ó nej - jas - něj - ší krá - lí, ne - pře - mo - že - ný cí - sa - ři, jak". The second system has the lyrics: "te - be vše - chno chvá - lí, ve - lí - ko - moc - ný moc - ná - ři!". The music is in a simple, folk-like style with a key signature of one flat and a common time signature.

¹ tvorstva ² nakonec ³ rod ⁴ lovečtí psi ⁵ podivuhodnému

Ó nejjasnější králi,
nepřemožený císaři,
jak tebe všechno chválí,
velikomocný mocnáři!

Ach, co jsme my jen, lidé? 5
Opovržení tvorové.
Co jest po světské bídě?
My jsme jednom¹ červíčkové.

Ach, já všecken studený 10
mezi těmi jiskřičkami,
od tebe jsa vzdálený
mezi tvými hvězdičkami,

tobě vzdávám korunu,
kterous mně dal, zas daruji,
nechci sedět na trůnu, 15
co jest tvého, navracuji!

Již vím, proč jsem studený,
proč láskou Boží nehořím,
že jsem všecken zželený,
stydnu, avšak se nekořím. 20

Abych tě vyhledával,
mou zem, vlast všecku opustil,
s tebou obydlí míval,
statek, zboží² jsem propustil.

Sem jsem přišel na skály, 25
do lesův tyto pustiny,

¹ jen ² majetek